

2018-02-19

Handläggare: Elin Odesson

Ju2017/08254/Å

ju.a@regeringskansliet.se

Regeringen
Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

RSMH:s yttrande över Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet (SOU 2017:80)

Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, RSMH har fått ovan nämnda betänkande på remiss 2017-11-20 (Ju2017/08254/Å remissinstans 38) och vill med anledning därav anföra följande.

RSMH, organiserar sedan 50 år på demokratisk grund människor med olika former av psykisk ohälsa. RSMH är religiöst och partipolitiskt neutralt samt verkar aktivt för att motverka utanförskap och diskriminering. Många av våra medlemmar är personer som har eller har haft en långvarig och allvarlig psykisk ohälsa, inte sällan i kombination med olika psykiska funktionsnedsättningar.

Innehåll

Inledning:	2
RSMH:s allmänna synpunkter	2
Artikel 8. Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning:	3
Artikel 12. Likhet inför lagen.....	3
Artikel 14. Frihet och personlig säkerhet	3
Artikel 15. Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning	3
Artikel 16. Rätt att inte utsättas för utnyttjande våld eller övergrepp	3
Artikel 17. Skydd för den personliga integriteten	4
Artikel 22. Respekt för privatlivet.....	4
RSMH:s synpunkter på utredningens betänkande	4
Avsnitt 1.1 Förslag till Rättsmedicinalverkets datalag.....	4
Avsnitt 1.2 Förslag till lag om RMV:s elimineringsdatabas	5
Avsnitt 1.3 Förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket	5
Avsnitt 1.4 Förslag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.	5

Avsnitt 1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.	6
Avsnitt 6.5.10	6
Avsnitt 9.5.3	6
Avsnitt 12.5	7
Avsnitt 12.6	7

Inledning:

”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter.” Så inleds FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna. Det finns en rad andra artiklar i olika FN-konventioner som också är viktiga att påminna om i synpunkterna på utredningen, då RSMH värnar om en humanistisk grundsyn och aldrig kan tolerera diskriminering eller olika behandling av människor.

Utredningen ”Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet” är bitvis obehaglig läsning, där ett Orwellskt nyspråk beskriver föreslagna uppenbara inskränkningar i skyddet för den personliga integriteten som om de vore det motsatta, nämligen just ”Stärkt integritet...”.

Uppdraget har varit att ”föreslå hur regelverket för Rättsmedicinalverket ska anpassas så att verksamheten kan bedrivas med effektiva arbetsformer och stor hänsyn tagen till människors integritet”.

I Artikel 9.1, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 slås fast:

”Behandling av personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening och behandling av genetiska uppgifter, biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning ska vara förbjuden.”

Detta är ett skydd för människors personliga integritet som inte borde kunna åsidosättas, men denna viktiga paragraf går utredarna sedan runt i det nya förslaget till Rättsmedicinalverkets (RMV:s) datalag.

Ordningen med att det ska behövas ett antal särslagstiftningar kring hanteringen av personuppgifter, så kallade registerförfattningar, för olika myndigheter kan i sig tyckas märklig. När det finns bra skydd inskrivna i såväl nationella lagar och Europakonventioner som i FN:s förklaringar borde dessa gälla. Registerförfattningarnas främsta syfte tycks vara att just kringgå rättigheter som är tänkta att gälla oinskränkta för alla människor.

RSMH:s allmänna synpunkter

RSMH anser att aspekter som rör mänskliga rättigheter behöver uppmärksammas betydligt mer. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning tar upp många av de viktiga frågor som RSMH arbetar med. Grundläggande mänskliga rättigheter ska givetvis gälla också för människor med psykisk ohälsa och när personer misstänks för brott och ska genomgå

rättspsykiatrisk undersökning. Flera av artiklarna i konventionen om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättningar berör frågor som är särskilt viktiga för personer med psykiska funktionsnedsättningar:

Artikel 8. Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning:

Åtgärder för medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning är särskilt angelägen eftersom det handlar om osynliga funktionsnedsättningar hos grupper av människor som ofta har demoniserats och felaktigt betraktats som farliga.

Artikel 12. Likhhet inför lagen

Personer med psykiska funktionsnedsättningar ska åtnjuta likhet inför lagen, och åtgärder ska vidtas för att erbjuda dem det stöd de behöver för att i alla hänseenden kunna utöva sin rättsskapacitet på samma villkor som andra. Med stöd av särskild lagstiftning kan vissa inskränkningar göras av en persons rättsskapacitet. Sådana inskränkningar drabbar inte sällan personer med psykiska funktionsnedsättningar, exempelvis vid rättspsykiatrisk vård. Vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård har den enskilde rätt att få en stödperson samt ett offentligt biträde vid domstolsprövning. RSMH anser inte att den rådande lagstiftningen garanterar den enskilde tillfredsställande hjälp och stöd för att utöva sin rättsskapacitet under tvångsvården.

Artikel 14. Frihet och personlig säkerhet

Denna rättighet begränsas av att psykiskt funktionsnedsatta utsätts för tvångsintagning. Detta ska endast användas i yttersta nödfall och FN rekommenderar att staten sätter in mer resurser för att personer med psykosociala funktionsnedsättningar ska få bättre stöd i öppenvården.

Artikel 15. Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

Tvångsåtgärder inom psykiatrin kan upplevas som grymma och förnedrande. I sina rekommendationer till Sverige från 2014 uppmanar FN att Sverige avskaffar användningen av metoder utan samtycke när det gäller personer med psykosociala funktionsnedsättningar på medicinska institutioner samt att läkare och annan vårdpersonal eller andra institutioner utbildas i att förebygga tortyr, grym, omänsklig eller förnedrande bestraffning.

Artikel 16. Rätt att inte utsättas för utnyttjande våld eller övergrepp

Rättigheten att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp kan särskilt behöva beaktas när personer med psykisk funktionsnedsättning ska omhändertas eller transporteras till eller mellan myndigheter och vårdinrättningar. Detsamma gäller när olika typer av tvångsåtgärder, såsom

bältesläggning eller tvångsmedicinering vidtas när en person är intagen på en vårdenheter. Dessutom bör denna artikel tas i beaktande när det gäller personer med självskadebeteende som vårdas på rättspsykiatriska avdelningar, där de andra boende ofta begått grova brott.

Artikel 17. Skydd för den personliga integriteten

Detta är en rättighet som personer med psykiska funktionsnedsättningar har svårt att få respekterad eftersom särskild lagstiftning sätter vanliga sekretessregler ur spel och gör det möjligt att registrera eller till andra vårdgivare eller myndigheter föra över information om den psykiska ohälsan. RSMH:s erfarenhet är att sekretesslagstiftningen och dess tillämpning och tillsyn inte fungerar som det var tänkt. Information från den psykiatriska journalen ska inte få vidarebefordras till personer inom vård och omsorg som inte behöver den för att kunna utföra planerade utredningar eller insatser. RSMH vill slå vakt om principen att informerat samtycke måste gälla för att information ska få föras vidare till andra vård- eller servicegivare.

Artikel 22. Respekt för privatlivet

Detta är en rättighet som inte sällan kränks i samband med psykiatrisk tvångsvård. Inte minst gäller detta när en person döms till öppen psykiatrisk tvångsvård där lagstiftningen ger psykiatrin möjlighet att kontrollera den enskilde i hemmiljön.

RSMH arbetar för att koppla samman aktuella intressepolitiska frågor där våra medlemmars rättigheter kränks med Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och övriga konventioner angående mänskliga rättigheter, såsom FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, Europakonventionen om mänskliga rättigheter, barnkonventionen och konventionen om kvinnors rättigheter.

RSMH arbetar också för att motverka inskränkningar i integritet, autonomi och rättssäkerhet som drabbar personer med psykisk ohälsa. Ett viktigt bevakningsområde är att följa statens arbete med att skapa informationssystem som i allt högre grad kartlägger detaljer i vården och andra insatser för människor med psykisk ohälsa samt hur den samlade informationen kan göras tillgänglig eller föras över till olika vårdgivare eller myndigheter.

RSMH:s synpunkter på utredningens betänkande

Avsnitt 1.1 Förslag till Rättsmedicinalverkets datalag

RSMH avstyrker förslaget till datalag för Rättsmedicinalverket (RMV).

Det är en besynnerlig ordning i sig att det ska finnas en mängd särslagstiftningar för olika myndigheter när det finns övergripande lagar, EU-förordningar och EU-direktiv samt FN-förklaringar som borde väga tungt och som garanterar människor gott skydd och lika rättigheter.

De särskilda registerlagarna innehåller ofta detaljerade bestämmelser om hur personuppgifter får behandlas för respektive myndighets verksamhet. I registerförfattningarna räknas till exempel upp till vilka andra myndigheter och för vilka syften uppgifter från registret får lämnas ut.

Så ser det också ut i förslaget till datalag för RMV. RSMH avstyrker hela förslaget till datalag för RMV.

I lagförslagstexten står det exempelvis i §5 att sökningar som grundar sig på hälsa ska vara tillåtna, vilket är i strid med Artikel 9.1, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679. Också i övriga förslaget till lagtext finns flera oprecisa och även motsägelsefulla formuleringar som innebär att nämnda artikel sätts ur spel. Detta är något som RSMH givetvis aldrig kan acceptera.

I stället för att det ska stiftas en ny registerförfattning för ännu en myndighet, så vore det bättre om det gick att förtydliga hur de lagar ska tolkas och användas, som redan är tillämpliga på RMV:s verksamheter, det vill säga Dataskyddsförordningen, Dataskyddslagen samt Brottsdatalogen.

Avsnitt 1.2 Förslag till lag om RMV:s elimineringsdatabas

RSMH avstyrker förslaget.

Skälen är liknande dem som för den föreslagna datalagen för RMV, det vill säga det borde inte behövas särslagstiftningar för enskilda myndigheter, samt att RSMH värnar om den personliga integriteten och accepterar inte några lagförslag som tvärtom försämrar skyddet för den personliga integriteten.

Avsnitt 1.3 Förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket

RSMH avstyrker förslaget.

Som på flera andra ställen i utredningen innehåller textförslaget till denna lag exempel på oprecisa formuleringar, såsom att ”Tillgången på prover ska begränsas till vad varje tjänsteman vid Rättsmedicinalverket behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter”. Det finns alldeles för stort utrymme för godtycke i den typen av formuleringar, anser RSMH. Är det tjänstemannen som ska avgöra vad denne behöver och vem avgör när arbetsuppgifterna anses fullgjorda?

Avsnitt 1.4 Förslag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.

RSMH avstyrker förslaget.

RSMH är emot alla former av ytterligare inskränkningar av skyddet för den personliga integriteten. RSMH motsätter sig att det ska skrivas in i lagen att urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov ska kunna tas på en person som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning även om detta anses behövas för att bedöma personens psykiatriska eller medicinska tillstånd. Kravet på att lämna sådant prov när en person genomgår en sådan undersökning är om något ett intrång i den personliga integriteten.

I hela betänkandet talas det väldigt lite om att det är människor som berörs av de nya lagförslagen. Rättspsykiatriska undersökningar och så kallade §7-undersökningar görs förvisso på personer som är brottsmisstänkta, ibland för mycket allvarliga brott. Detta är i sig inte något skäl för att ge avkall på skyddet för den enskildes personliga integritet.

Detsamma gäller förslaget att i lagtexten skriva in undantag från tystnadsplikten när det gäller lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), Socialtjänstlagen (SoL) samt Patientsäkerhetslagen.

RSMH kan förstå skälen för de föreslagna lagändringarna – att öka effektiviteten inom myndigheten RMV, men anser att detta inte är tillräckliga skäl när det får så uppenbart negativa konsekvenser för enskilda personer. Även brottsmisstänkta personer har rättigheter, och det är en viktig princip i en rättsstat att var och en har rätt att behandlas som oskyldig tills dess att dom meddelats av domstol och vunnit laga kraft.

Avsnitt 1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

RSMH avstyrker förslaget

Skälen är desamma som för avsnitt 1.4.

Avsnitt 6.5.10

RSMH avstyrker förslaget på s. 149.

Förslaget att det ska vara tillåtet för Rättsmedicinalverket att göra sökningar avseende känsliga personuppgifter som rör hälsa står i direkt strid med Artikel 9.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679. Detta är ingenting som RSMH kan acceptera.

Också de andra delarna i förslaget tar RSMH avstånd ifrån. Dessa förslag är djupt integritetskränkande, och ingenstans i utredningen framkommer några skäl till att detta skulle kunna vägas upp av eventuella vinster med att få fram och kunna sprida sådana uppgifter. Det är möjligt att förslagen skulle kunna medföra någon form av effektivitetsvinster för Rättsmedicinalverket men detta utgör på inget sätt tillräckliga skäl för att så markant försämra skyddet för människors personliga integritet.

RSMH anser att allt för många lagstiftningsprocesser idag går i fel riktning. Både sekretesslagstiftning och dataskyddslagstiftning håller på att luckras upp. Det kan tyckas som små steg varje enskild gång, men är sammantaget djupt oroande.

Avsnitt 9.5.3

RSMH avstyrker förslaget på s. 256.

Tanken i förslaget är att Rättsmedicinalverket när det har uppdraget att genomföra en rättspsykiatrisk undersökning av en brottsmisstänkt person ska ha rätt att begära in ”sådana uppgifter som behövs” från ytterligare fem nya myndigheter: Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Migrationsverket och Rekryteringsmyndigheten.

RSMH motsätter sig förslaget som, om det genomfördes, vore ytterligare ett steg in i övervakningssamhället. Förslaget motiveras i utredningen med att det kan kräva ganska mycket arbete för RMV att annars få fram den information verket behöver.

RSMH anser att den lagstiftning som gäller är fullt tillräcklig. Redan idag finns vissa skyldigheter för berörda myndigheter att lämna ut sekretessbelagda uppgifter, och det finns även en generalklausul som därutöver kan ge stöd för myndigheterna att lämna ut uppgifter ”om det är uppenbart att intresset av att uppgifterna lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda”. Detta borde vara tillräckligt. Att det kan ”innebära en relativt stor arbetsinsats för utlämnande myndighet” kan inte RSMH se som skäl för ytterligare försämringar av sekretesslagstiftningen.

Avsnitt 12.5

RSMH instämmer inte i bedömningen.

Det står ytterst lite skrivet i utredningen kring vilka konsekvenserna förväntas bli av de olika lagförslagen. Trots att ”Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet” är själva rubriken för utredningen så framgår det inte på vilket sätt de olika förslagen skulle medföra någon stärkt integritet för den enskilde.

Det står att utredningens förslag, i den del de avser det dataskyddsrättsliga området, stämmer väl överens med förslagen till brottsdatalog respektive dataskyddslag. Då frågar vi oss varför det i så fall alls behövs en särslagstiftning för Rättsmedicinalverket.

När det gäller förslagen på det rättspsykiatriska området kommer förslagen om utökad uppgiftsskyldighet vid rättspsykiatriska undersökningar och så kallade § 7-undersökningar att leda till att uppgifter om enskilda får större spridning än idag (s 292). Detta försämrar naturligtvis möjligheterna att upprätthålla skyddet för en enskilds personliga integritet. Att det finns rutiner och erfarenhet inom RMV för hur integritetskänsliga uppgifter ska hanteras inom verket är i sig ingen garanti för att skyddet för den personliga integriteten ska kunna upprätthållas som tidigare.

RSMH instämmer inte i utredarens slutsats att konsekvenserna för den enskildes personliga integritet blir mycket begränsade.

Avsnitt 12.6

Utredarna bedömer att förslagen inte väntas få några direkta effekter på brottsligheten. Däremot bedömer utredningen att de kan få positiva effekter för det brottsförebyggande och brottsutredande arbetet. Detta genom att möjligheterna till informationsutbyte mellan RMV och andra myndigheter ökar.

RSMH anser att de försämringar av skyddet för människors personliga integritet som förslagen onekligen leder till inte vägs upp av eventuella andra effekter.

Jimmie Trevett
Förbundsordförande

Kristina Båth Sägänger
Kanslichef

CC:

Funktionsrätt Sverige

NSPH
SKL

POSTADRESS
Instrumentvägen 10
126 53 HÄGERSTEN

TELEFON (Vxl)
08 – 120 080 40

ORG. NR
802005-6985

PLUSGIRO
40 62 92-3

HEMSIDA
www.rsmh.se

E-POST
rsmh@rsmh.se